
ROLUL BURGHEZIEI COMERCIALE ÎN EXTINDEREA RELAȚIILOR COMERCIALE DINTRE IMPERIUL RUS ȘI PRINCIPATUL MOLDOVA ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI RUSO-TURC DIN ANII 1806-1812

Irina Cereș

Pentru a determina care a fost rolul negustorilor în extinderea relațiilor comerciale dintre Imperiul Rus și Principatul Moldova este necesar să facem o scurtă caracteristică a acestei categorii sociale.

Până la sfârșitul sec. al XVI-lea în Moldova medievă cei care se ocupau permanent cu comerțul aveau o singură organizație cunoscută sub numele de „compania neguțătorilor”. În sec. al XVII-lea negustorii s-au organizat în bresle sau *isnafuri* în frunte cu un staroste. În sec. al XVIII-lea apare așa-numitul comerț de băcălie, care era realizat de către negustorii „bacali”¹, organizați în breaslă și „rufet” al băcanilor, având în frunte un conducător numit „bacalbașa” (Furnică 1908, XV). Pe parcurs, în cadrul acestei categorii sociale a negustorilor s-au produs unele modificări de ordin etnic. După încheierea păcii de la Kuciuk-Kainargi (1774), din Principate au plecat mulți negustori, zarafi și cămătari turci, în schimb a crescut numărul negustorilor evrei, greci și armeni.

Negustorii din Țările Române se împărțeau în mai multe categorii. Apartenența la o categorie sau alta era determinată de volumul și obiectul afacerilor comerciale. Astfel, după volumul afacerilor, negustorii erau clasificați în: *negustori mari (toptangii)* și *negustori mici*.

Negustorii mari erau negustorii care vindeau mărfurile la prețuri ridicate sau „cu sumă mare de la magazie și prin cântar gospodăresc” (Oțetea 1977, 111). Ei aveau posibilități mari de îmbogățire, puteau lua în arendă vămile și ocnele mari, puteau să cumpere și să trimită peste hotare până la 10 mii de oi pe cont propriu etc.

Negustorii mici, în categoria cărora intrau și *marchitanii* (rus. *маркитань*, germ. *Marketen-der*, ital. *mercatante* – negustor) – reprezentau categoria de negustori care comercializau în sec. XVIII-XIX băuturi spirtoase, produse alimentare

și alte mărfuri pentru necesitățile armatei ruse dislocate în Principatele Române, fără a plăti taxele vamale în vistieria statului. Potrivit dispoziției din 19 martie 1808 a comandantului suprem al armatei ruse dislocate în Principatele Române, A.A. Prozorovski, marchitan putea fi persoana care furniza din Rusia în Moldova diferite mărfuri pentru necesitățile armatei, fără a plăti taxele în vistierie.

Pentru reglementarea chestiunilor cu referire la asigurarea armatei ruse dislocate în Principatele Române în perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812, comandanții militari puneau la dispoziția negustorilor certificate comerciale, în care se indica cantitatea comandată de băuturi alcoolice, produse alimentare sau alte mărfuri necesare pentru regimentul respectiv. Activitatea marchitanilor pe piața internă a Principatelor, ca antreprenori ai armatei este confirmată de faptul că, în anul 1808, A. Prozorovski a permis unui marchitan evreu să aducă în Moldova fără achitarea taxelor vamale: 500 vedre de rachiu, 300 sticle de vin franțuzesc, 70 puduri de zahăr, 25 puduri de cafea și patru puduri de ceai². Tot în acest context, alt negustor străin a obținut aprobarea de a importa: o balercă de rom, două balerci de votcă, 90 săbii, băsmăluțe, fulare, ață, hamuri, ținte etc.³

Vivandierii erau negustorii care acordau ajutor oștirilor ruse în aprovizionarea armatei cu cele necesare pe parcursul tuturor războaielor ruso-turce.

Mamularii și *desăgarii* constituiau treapta cea mai de jos a tagmei negustorilor. După ce învățau meseria și acumulasero câteva sute de lei, ei își părăseau patronii și se făceau negustori. Lipsiți de capital de rezervă, ei nu puteau aștepta momentul potrivit pentru desfacerea mărfurilor, ci vindeau marfa pe piață la jumătate de preț, lovind în negustorii frunțași și tulburând toată piața.

¹ *Bacal* – provine de cuvântul arab „bakkāl”, ceea ce înseamnă vânzător de legume și alte produse/articole de consum.

² ANRM, F. 1, inv. 1, d. 7, f. 586.

³ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 12, f. 96.

Precupeții făceau comerț cu produse alimentare, aveau obiceiul de a lua cu ridicata, în zilele de târg, produsele alimentare cu care țărani veneau la piață și de a împiedica aprovizionarea directă de la producător a locuitorilor capitalei. Pentru ca populația, care nu dispunea de mijloacele necesare ca în zilele de târg să se aprovizioneze pentru mai multe zile, până la următoarele zile de târg, să nu sufere, dar pentru ca nici precupeții să nu poată abuza de această situație, s-a hotărât ca numărul lor să fie redus (Oțetea 1977, 111-117).

Istoricul Pavel Cocârlă consideră că în perioada respectivă existau câteva grupuri principale de negustori:

Elita negustorească – negustorii care dețineau un capital de aproximativ 1000 mii lei și participau atât în comerțul exterior, cât și cel interior.

Negustorii de mijloc – se ocupau cu comerțul de tarabă. În rândul acestora exista o diferență: de exemplu, în Chișinău, în 1798, unii negustori achitau pentru autorizație suma de 28 lei, în timp ce alți negustori doar 4 lei.

Negustorii orașeni și precupeții – își desfășurau activitatea comercială pe străzile orașului (Cocârlă 1991, 49).

Conform datelor recensământului din anul 1774, în orașul Iași locuiau: 157 negustori care dețineau oficial statutul de negustori și 169 de negustori mai mici. Probabil, anume acești 157 negustori (care dețineau oficial statutul de negustor) se ocupau cu comerțul extern (Cocârlă 1991, 49-60). Rapoartele unde am putea găsi informații despre circuitul mărfurilor din păcate lipsesc și aceasta se datorează faptului că negustorii moldoveni nu-și declarau veniturile sau capitalurile pe care le dețineau.

În dezvoltarea și extinderea relațiilor comerciale dintre Principatul Moldova și Imperiul Rus un rol primordial le-a revenit negustorilor străini. Negustorii alogeni ce au imigrat în Moldova au reprezentat veriga de legătură a economiei Imperiului Rus și Principatului Moldova. Ei dețineau poziții-cheie în comerțul interior și exterior, fapt confirmat și de D. Cantemir: „negustorii străini, turci, evrei, armeni, greci... au pus mâna pe întregul negoț al Moldovei, și cumpărând la prețuri foarte joase turme de oi și vite, le duc la Constantinopol și alte orașe, unde le vând la preț îndoit sau întreit...” (Cantemir 1986, 151). Însă, cauza

principală care a determinat preponderența negustorilor străini în cadrul relațiilor comerciale a fost determinată de privilegiile și protecția țarismului, care urmărea scopul de a crea o burghezie comercială cosmopolita ce i-ar asigura sprijinul și i-ar garanta dominația, atrăgând negustori și industriași străini, inclusiv din guberniile ucrainene și ruse, acordându-le diverse înlesniri și privilegii în comerțul interior și în exportul mărfurilor în guberniile interne ruse. Consolidarea negustorilor alogeni pe teritoriul Țărilor Române a fost determinată de protecția consulară care a asigurat, în special supușilor ruși și austrieci, o adevărată imunitate comercială, dar și de tariful vamal impus Țărilor Române de capitulațiile încheiate de Poarta Otomană cu puterile străine, în virtutea cărora supușii acestor puteri nu plăteau, în cuprinsul Imperiului Otoman, o singură dată, la intrare sau la ieșire o taxă vamală numită vama ce constituia doar 3% ad valorem. Anume acest fapt a lăsat teritoriul țării deschis comerțului extern, favorizând pătrunderea negustorilor străini pe teritoriul Țărilor Române. Imperiul Rus, după cum ne mărturisesc și izvoarele istorice, rămânea unul dintre principalii parteneri comerciali ai Principatelor Române. Acest lucru a fost impulsivat de faptul că, după încheierea Păcii de la Kuciuk-Kainargi, în Principatele Române a fost posibilă deschiderea consulatelor străine. Astfel, profitând de acest fapt, în 1782 Imperiul Rus își deschide consulatul său în Principate. Ulterior și Austria, în 1783, își va deschide un consulat în Principate, care aveau menirea: să protejeze interesele negustorilor alogeni în Principate; să asigure o bună înțelegere între ambele țări; să contribuie la îmbunătățirea relațiilor comerciale bilaterale; să asigure o consolidare a relațiilor cu Țările Române etc.

Înființarea consulatelor – rus în 1782, austriac în 1783, francez în 1796 și englez în 1803 a urmărit interese economice și politice pentru Principatele Române, dar și dorința marilor puteri de a stabili relații comerciale cu Țările Române (Iorga 1982, 677). Consulatele străine au avut efecte considerabile asupra dezvoltării comerțului în cele două Principate. Negustorii străini, mai ales austriecii, nu au beneficiat numai de avantajele garantate țării lor de tratatele comerciale încheiate cu Poarta, ci și de protecția consulară, care i-a pus la adăpostul samavolnicilor, comandanților ruși și abuzurilor funcționarilor români. Sub

protecția consulatului, comerțul rus și austriac au luat un avânt atât de brusc și de puternic, încât a provocat o vie reacție din partea negustorilor pământeni. Cu toate că Țara Moldovei era interesată de dezvoltarea comerțului exterior, totuși ea nu promova o politică protecționistă, pentru apărarea intereselor negustorilor moldoveni. Iată de ce aceștia se adresau deseori cu rugăminți către autoritățile Moldovei ca să li se acorde și lor aceleași drepturi de care beneficiau negustorii străini. Acest fapt îi determina pe negustorii moldoveni să caute protecția unui stat străin. Negustorii români căutau să dobândească protecția străină, iar de cele mai multe ori preferau să treacă sub protecție străină. „Indigenatul” Rusiei și cel al Austriei erau cele mai căutate, fiindcă protecția consulară a acestor țări era cea mai eficace. Numărul acestor negustori (numiți *sudiți*) era mereu în creștere.

Astfel, după crearea consulatelor străine la Iași și București, a apărut o categorie de negustori, așa-numiții „sudiți”. Sudiții erau cetățeni străini aflați pe teritoriul Moldovei sub protecția unui consulat străin (Măreș 1985, 7-13). În aceste categorii intrau atât cetățeni străini de naționalitatea statului respectiv cât și așa-numiții „protejați” – armeni, evrei, greci, bulgari și chiar moldoveni strecurați sub o protecție străină datorită anumitor fraude sau abuzuri. Termenul apare după Pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), care permite statelor străine să-și înființeze consulate la Iași și București. Numărul sudiților a crescut după înființarea consulatului Rusiei (1782), Austriei (1783), Angliei (1803), și se bucurau de o susținere reală din partea consulatelor, protejate la rândul lor de către ambasadorii de la Constantinopol. Ei constituiau o categorie aparte în viața social-economică, fiind beneficiari ai regimului capitulațiilor. Lor nu li se permitea să aibă imobile în târguri, însă ei găseau multe căi de a ocoli această interdicție: căsătoria cu o pământeană, cumpărarea imobilelor la licitație, diferite forme de donație. Printre sudiți întâlnim și negustori băștinași care treceau sub protecția consulilor străini. Devenind sudiți, adică supuși străini, negustorii băștinași căpătau drepturile pe care le aveau sudiții străini: ei nu putea fi judecați de autoritățile locale, erau ocoliți de abuzurile fiscale ale funcționarilor locali, își asigurau existența averii etc. (Dicționar 1988, 457-458). Din cauza privilegiilor de care beneficiau negustorii străini în țară erau înstrăinate sume mari de bani, care ar fi pu-

tut contribui la dezvoltarea capitalului comercial, respectiv la formarea unei burgheziei comerciale naționale. Astfel, producătorul local devenea un obiect de exploatare nu numai din partea turcilor, ci și a oamenilor de afaceri din țările europene, deoarece statul nu promova o politică protecționistă. Din această cauză manufacturile de postavuri și sticlăriile deschise în Moldova la sfârșitul sec. al XVIII-lea - începutul sec. al XIX-lea erau foarte puține, adesea fiind închise, deoarece nu erau în stare să concureze cu mărfurile străine. Negustorii locali se mai ocupau de extragerea silitrei, de pescuit, pregătirea lemnului, care le permitea să desfășoare o activitate comercială mai diversă (Cocârlă 1991, 54).

Un factor destul de important ce a influențat procesul formării burgheziei comerciale în Moldova erau tendințele de a orienta comerțul românesc de la piețele tradiționale europene spre piața internă rusă, întreprinse în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812 de președinții Divanelor Moldovei și Țării Românești, senatorii S.S. Kușnikov și V.I. Krasno-Milășevici. Extinderea legăturilor comerciale ale Principatului Moldova cu Imperiul Rus a fost determinată de interzicerea comerțului cu Poarta Otomană și limitarea acestuia cu Austria, dar și de faptul că Moldova era ocupată de armatele ruse, iar în Divanul Moldovei funcția de președinte o deținea consulul rus, o parte considerabilă a activității comerciale a acestuia fiind îndreptată în vederea satisfacerii cerințelor armatei ruse de ocupație și apărării intereselor economice și politice ale Rusiei.

În acest caz, deși de o orientare a comerțului moldovenesc spre piața internă rusă nu poate fi vorba, totuși extinderea relațiilor comerciale ale Moldovei cu guberniile interne ruse a mărit numărul negustorilor implicați în aceste relații. Dar încercările nereușite de reorientare a comerțului moldovenesc spre piețele ucrainene și ruse, întreprinse de senatorii ruși, au avut semnificația lor. Ele au deschis negustorilor alogeni – evrei, greci, armeni etc., destul de receptivi la diverse forme și căi de îmbogățire, noi piețe de desfacere a mărfurilor și noi surse de acumulare a capitalului comercial.

Urmărind scopul valorificării cât mai rapide a bogățiilor Principatelor Române și înviorarea vieții economice, subminată în urma războaielor ruso-turce din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea

- începutul sec. al XIX-lea, în vederea impunerii fiscale și obținerii profitului, țarismul folosește nu numai metoda tradițională de colonizare, dar caută să atragă în Principatele Române negustori și industriași străini, acordându-le diverse privilegii și înlesniri. Alături de negustorii străini au beneficiat de înlesnirile acordate negustorilor și meseriașii din guberniile ruse și ucrainene, încadrați în comerțul din Țările Române în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812. Doar în orașul Chilia în 1808 se ocupau cu comerțul și cu diferite activități meșteșugărești 26 de negustori de ghilda a treia și mic-burghezi veniți din orașele Moscova, Simferopol, Nikolaev, Cernigov, Orlov, Riga, Vinița, Odesa, Oriol, Kozelsk și alte orașe ale guberniilor Podolia, Herson, Taurida etc. Un rol important în comerț le revenea negustorilor evrei. Conform datelor din 27 mai 1808, în Chilia se ocupau cu comerțul și meșteșugul 16 negustori și mic-burghezi evrei din Odesa, Balta, Tiraspol, Nemirov, Dubăsari, Bender etc. În anul 1809, 434 de cetățeni ruși se ocupau în Moldova cu meșteșugăritul și comerțul, inclusiv: în județul Iași – 219 persoane, Orhei – 89, Covurlui – 57, Tutova – 17, Soroca – 16, Fălești – 12, Roman – 6, Hârlău – 6, Tecuci – 5, Botoșani – 5 și Cărligătura – 2 persoane (Tomuleț 2002, 297). Preponderența negustorilor și a meșteșugarilor din guberniile interne ruse și ucrainene în Moldova și Țara Românească, ocupate de armatele ruse, se explică prin faptul că ei „...niciodată și nicăieri nu au fost supuși la nici un fel de impozite bănești și alte prestații, dar totdeauna au fost liberi în relațiile comerciale, fără nici un fel de restricții”⁴. La începutul lui 1809 însă, negustorii și meseriașii ruși, fiind supuși unor prestații, și după încheierea în 1812 a Tratatului de la București, au început să se refugieze în Basarabia, pentru a fi mai siguri în operațiile comerciale și pentru a beneficia de privilegii. Drept urmare, doar în martie 1817, 25 de negustori din orașele Moscova, Ekaterinoslav, Tula, Elisavetgrad, Kremenciug, Oboiansk, Putivl, Nikolaev, Belgorod, Viazniki etc., care în perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812 se ocupau cu comerțul în Țările Române, după încheierea Tratatului de la București s-au transferat în Chișinău și cereau de la oficialitățile regionale să rămână aici cu traiul permanent pentru a practica comerțul⁵.

Țarismul căuta să atragă în Principate negustori și industriași străini, inclusiv din guberniile ucrainene și ruse, acordându-le diverse înlesniri și privilegii în comerțul interior și în exportul mărfurilor în guberniile interne ruse. Aceștia, beneficiind, în baza legii din 1 ianuarie 1807, de comerțul liber, fără plata prestațiilor și a taxelor în primele 6 luni⁶, au găsit în această regiune, ce nu dispunea de o industrie proprie, condiții favorabile de activitate și o piață sigură de desfacere a mărfurilor industriale. Nu întâmplător numărul negustorilor de peste hotare – bulgari, evrei, greci și armeni, dar și din guberniile interne ruse, crește considerabil. Șeful vămilor de control N. Baikov, caracterizând orașul Akkerman, scria în 1813 că „...mulți negustori greci, armeni și evrei s-au așezat aici, folosindu-se de avantajele așezării geografice” și practică nu numai comerțul interior, dar și exportă „...diferite produse pentru a le vinde în Odesa și gubernia Herson” (Tomuleț 2002, 298).

Negustorii străini și cei din guberniile interne ruse care se ocupau cu comerțul în Principatul Moldova, ținând cont de starea șubredă a burgheziei comerciale locale și de dificultățile cu care ea se confruntă, au folosit acest teritoriu ca sursă sigură de îmbogățire, slăbind astfel posibilitățile autohtonilor de a acumula capital comercial. Negustorii străini utilizau diverse metode și pretexte pentru a se eschiva de la plata prestațiilor personale și a taxelor, recurgând deseori la falsificarea facturilor la mărfuri, și acumulând liber capital, se întorceau la locurile natale, pe când localnicii suportă greutate și incomodități în activitatea lor comercială, fiind constrânși de impozite, aceștia suferă mari pagube⁷. Negustorii străini se bucurau de un șir de privilegii, printre care plata *vămii* de 3% ad valorem la importul sau exportul mărfurilor, pe când negustorii locali plăteau 10% din costul mărfii (Cocârlă 1991, 54-55). Un exemplu destul de elocvent este cazul negustorilor armeni, care profitând de privilegiile acordate de țarism, s-au stabilit în Principatele Române. Administrația rusă din Principate depune eforturi considerabile pentru atragerea negustorilor străini pe piața moldovenească. Astfel, numai în ianuarie 1810 în Chișinău au primit cetățenie rusească patru armeni care s-au transferat aici cu traiul din Im-

⁴ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 580, f. 2-9.

⁵ ANRM, F. 5, inv. 1, d. 3, f. 662-664.

⁶ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 2286, f. 709.

⁷ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 34.

periul Austriac⁸. Negustorii armeni din Moldova se ocupau intens nu numai cu comerțul interior, deținând pârgii importante ale comerțului, ei erau strâns legați și de piețele externe austriece și ucrainene. Drept exemplu, în anul 1810 armeanul Ovanes Mihailovici, negustor din orașul Iași, împreună cu un angajat a primit buletin de identitate pentru a trece liber în orașul Odesa, unde avea să se ocupe cu comerțul pe parcursul a trei luni⁹. În anul următor au luat calea spre Odesa pentru a se ocupa cu comerțul negustorii armeni S. Ovanes și A. Carapet¹⁰. În același an, supusului moldovean armeanul T. Arutiunov i-a fost înmănat buletin de identitate pentru a trece prin vama de la Movilău și a se ocupa cu comerțul pe parcursul a trei luni în orașul Berdicev¹¹.

Analiza pașapoartelor și a certificatelor comerciale eliberate de Divanul moldovenesc pe parcursul anilor 1808-1812¹² denotă că negustorii armeni exportau în Rusia și guberniile ucrainene produse agricole – fructe proaspete și uscate, nuci, vinuri și sare. Astfel, V.I. Krasno-Milașevici îi scria în decembrie 1810 șefului vămilor de control N. Baikov, că vinul și sarea sunt „...obiectul principal al belșugului acestui ținut și ele constituie principala materie de export în Rusia, alte mărfuri sunt mai puțin cunoscute, deoarece ele, în afară de fructe, constituie o ramură puțin importantă în comerțul local”¹³.

Cointeresarea negustorilor armeni în activitatea comercială pe piețele din Moldova și Rusia se explică prin faptul că până în 1811 mărfurile din Moldova „erau admise de a fi exportate în Rusia și prin toate vămile existente și anume prin Movilău, Dubăsari, Isakoveț, Maiaki, beneficiind totodată, alături de alți negustori străini, de privilegii considerabile” (Tomuleț 1997, 239-250). Conform ucazului Senatului din 1 ianuarie 1807, negustorilor armeni li se permitea să se ocupe cu comerțul pe tot teritoriul Rusiei pe parcursul primelor șase luni, fără plata impozitelor, iar pentru următoarele șase luni prestau un anumit impozit și numai după expirarea unui an erau obligați „a intra în categoria negustorilor străini”¹⁴.

Menționăm că la începutul sec. al XIX-lea negustorii armeni, alături de alți negustori străini, beneficiau de privilegii considerabile ce le erau acordate în Rusia. Negustorii evrei dețineau monopolul celor mai importante ramuri comerciale: comerțul cu cereale, băuturi alcoolice, sare etc. N. Djuvara, analizând interesul evreilor față de comerțul moldovenesc, menționa că el a fost generat de „...lipsa unei clase mijlocii bine structurate, în stare să se apere, pasivitatea țăranilor, complicitatea boierilor pe care-i serveau cu multă dibăcie, ca oameni buni la toate, ca zarafi și, mai ales, ca stăpâni de cârciumi la sate” (Djuvara 1995, 180). Astfel, comerțul devine o sursă importantă de venit, atât pentru negustorii din guberniile interne ruse și ucrainene, cât și pentru cei din Moldova. Documentele de arhivă confirmă că unii și aceiași negustori anual întreprind călătorii cu scopuri comerciale în Rusia și Moldova. Bucurându-se de protecția consulilor ruși din Principate, în comerțul moldovenesc se încadrează tot mai mulți negustori din orașele ucrainene și ruse, iar în guberniile interne ruse își consolidează pozițiile negustorii din Principatul Moldova. Un rol important în comerțul Moldovei cu guberniile ruse și ucrainene i-a revenit și portului Odesa, dat fiind faptul că în anul 1808 guvernul rus reconfirmă dispoziția Senatului din 5 martie 1804 privind comerțul de tranzit din Moldova, Țara Românească, Prusia și Austria prin acest port, acordând un șir de privilegii negustorilor ruși. De aceste privilegii au beneficiat și negustorii din Odesa, care efectuează numeroase vizite în Moldova în scopuri comerciale. În acest an negustorii de ghilda întâi și a treia Tomas Veber, Constantin Dubnov și Iakov Bogrov întrețineau legături comerciale cu cele mai mari orașe din Moldova.

În extinderea relațiilor comerciale dintre Principatul Moldova și Imperiul Rus un rol destul de important l-a avut nu numai burghezia comercială, ci și administrația imperială rusă, în persoana consulilor ruși de la Iași și București, care urmau să realizeze interesele imperiale în Principate. În acest context, țarismul acorda un șir de privilegii negustorilor din Principatele Române, pentru a-i atrage pe piețele interne ruse și ucrainene. Pentru atragerea negustorilor străini și a noilor imigranți, în anul 1811 comandantul armatei de la Dunăre a promis eliberarea lor pe trei ani de la plata impozitelor și prestarea dărilor¹⁵.

⁸ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 1906, f. 17-18.

⁹ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 1318, f. 72.

¹⁰ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3263, f. 5, 12 verso.

¹¹ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3263, f. 19.

¹² ANRM, F. 1, inv. 1, d. 63, 618, 1318, 2266, 3263, 3264, 3265, 4259.

¹³ AISR, F. 560, inv. 4, d. 46, f. 2.

¹⁴ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 157, f. 47.

¹⁵ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3639, f. 101.

Autoritățile ruse acordau imigranților și negustorilor alogeni diferite înlesniri menite să stimuleze transferul străinilor pe teritoriul controlat de ele. În acest context, feldmareșalul A. Prozorovski, comandantul-șef al trupelor ruse de la Dunăre, poruncea senatorului S. Kușnikov să elibereze pe imigranți de la prestații în folosul trupelor ruse din Țările Române, dar să le interzică vânzarea băuturilor spirtoase.

Dezvoltarea și extinderea relațiilor comerciale dintre Imperiul Rus și Principatul Moldova în perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812 a fost posibilă grație activității administrației țariste din Țările Române, a politicii comercial-vamală rusă și a negustorilor alogeni, în special activitatea marchitanilor și vivandierelor, care au promovat o vastă activitate comercială în teritoriul românesc. Documentele de arhivă conțin un material bogat și variat despre activitatea în Principatul Moldova a negustorilor străini și a celor din guberniile ucrainene și ruse. Un rol aparte, în acest sens, le-a revenit evreilor, grecilor și armenilor¹⁶. Ei dețineau poziții-cheie în comerțul interior și exterior. Li se permitea să se încadreze în comerț și moldovenilor, în pofida faptului că ocupația lor tradițională era creșterea animalelor și cultivarea cerealelor, cu toate că D. Cantemir menționa că „printre moldoveni rar care este negustor, ei consideră tot felul de comerț drept înjosire, excepție făcând doar vânzarea fructelor de pe pământurile proprii” (Cantemir 1986, 151). Însă, cauza principală care a determinat preponderanța negustorilor străini în cadrul relațiilor comerciale a fost determinată de privilegiile și protecția țarismului etc. Anume măsurile întreprinse de țarism au contribuit la consolidarea pe piața Principatelor Române a negustorilor străini – greci, armeni, evrei, ruși, ucraineni, bulgari etc. Negustorii evrei constituiau cea mai mare parte a burgheziei comerciale din Principatul Moldova. Beneficiind de privilegiile comerciale acordate de către țarism, ei se ocupau, de regulă, cu comerțul mărunț, majoritatea fiind preocupăți, pe când armenii și grecii se ocupau cu comerțul angro.

Negustorii alogeni – greci, armeni și evrei, cauzau mari prejudicii nu numai negustorilor moldoveni, în număr mic, dar și populației sătești și orășenești, de la care procurau diferite mărfuri și produse alimentare la un preț derizoriu. Acest fapt

¹⁶ Mai amănunțit a se vedea: Tomuleț 1997, 239-250; Tomuleț 1998, 73-80; Tomuleț 2001, 47-53.

explicându-se prin faptul că ei beneficiau de un șir de privilegii, dar erau și strâns legați de piețele externe. Burghezia comercială reprezentată în majoritate de către negustorii străini a avut un rol determinant în întreținerea și extinderea legăturilor comerciale dintre Principatul Moldova și Imperiul Rus. Negustorii autohtoni nu au beneficiat de protecție din partea administrației imperiale și regionale, fiind mult mai slabi economic, nu au fost în stare să concureze cu negustorii și industriașii alogeni bogați, iar lipsa de capitaluri comerciale necesare pentru obținerea certificatelor comerciale reducea la zero tentativele autohtonilor de a se încadra în categoria burgheziei comercial-industriale, moldovenilor revenindu-le doar un rol secundar în comerțul moldovenesc.

În baza materialului analizat mai sus, putem conchide că atât comerțul exterior cât și cel interior al Principatului Moldova au avut de suferit pagube enorme în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812, deoarece administrația rusă instituită în Principatele Române intervenea direct în afacerile comerciale interne ale Moldovei prin schimbarea și dictarea prețurilor la mărfuri în folosul armatei ruse ce staționa pe teritoriul acestor regiuni. Tot în acest context, administrația rusă a permis importul unui mare volum de mărfuri de proveniență rusă, care erau scutite de plata taxelor vamale sub pretextul că sunt destinate armatei de ocupație, însă în realitate cu aceste mărfuri se făcea contrabandă în dauna vizitierii Moldovei. Administrația rusă în persoana consulilor ruși din Iași și București acționau în favoarea negustorilor ruși și în vederea satisfacerii cerințelor armatei ruse și apărării intereselor economice și politice ale Rusiei prin stabilirea unui curs valutar convenabil negustorilor străini, ruși și ucraineni, iar la rândul lor negustorii ruși falsificau facturile la mărfurile importate din Rusia, în care indicau prețuri mai mici decât cele adevărate, iar de multe ori refuzau să-și onoreze obligațiile asumate prin contractele încheiate cu populația autohtonă.

Analiza documentelor de arhivă și a literaturii monografice ne permit să constatăm că dezvoltarea și extinderea relațiilor comerciale între Imperiul Rus și Țara Moldovei au fost influențate de activitatea administrației țariste din Țările Române, de politica comercial-vamală rusă, de activitatea negustorilor ruși și ucraineni și de negustorii alogeni, care au promovat o vastă activitate comer-

cială în teritoriul românesc. Ca rezultat, lipsa de unitate statală și independență națională, dominația politică și exploatarea economică de către Imperiul Rus au influențat direct procesul de geneză a burgheziei în Principatele Române. În consecință, burghezia din aceste țări ce s-a constituit ulterior ca stare socială prezenta o pătură socială cosmopolită, alcătuită în mare parte din elemente alogene – evrei, greci, armeni, bulgari, ruși,

ucraineni, germani etc., susținute și protejate de administrația imperială. Negustorii străini sosiți în Moldova au reprezentat veriga de legătură a economiei Rusiei cu cea a Moldovei, iar din cauza situației lor privilegiate în țară a decurs lent procesul de formare a burgheziei locale, fiind înstrăinate sume mari de bani, care ar fi putut contribui la dezvoltarea capitalului comercial și la formarea unei burghezii comerciale autohtone.

Bibliografie

- Cantemir 1986:** D. Cantemir, *Descrierea Moldovei* (Chișinău 1986).
- Cocârlă 1991:** P. Cocârlă, *Târguri sau orașele Moldovei în epoca feudală (sec. XV-XVIII)* (Chișinău 1991).
- Dicționar 1988:** *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar* (București 1988).
- Djuvara 1995:** N. Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne (1800-1848)* (București 1995).
- Furnică 1908:** Z.D. Furnică, *Din istoria comerțului la români. Mai ales Băcănia. Publicațiune de documente inedite 1593-1855* (București 1908).
- Iorga 1982:** N. Iorga, *Opere economice* (București 1982).
- Măreș 1985:** S. Măreș, *Supuși străini din Moldova în perioada 1781-1862* (Iași 1985).
- Oțetea 1977:** A. Oțetea, *Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional (în perioada de trecere de la feudalism la capitalism)* (București 1977).
- Skalețkaia 1983:** O.Iu. Skalețkaia, *Legăturile economice ale Moldovei cu Rusia și Ucraina. In: La obârșia prieteniei seculare* (Chișinău 1983).
- Tomuleț 1997:** V. Tomuleț, *Activitatea comercială a negustorilor armeni în Basarabia în prima treime a secolului al XIX-lea. Tyragetia IV-V, 1997, 239-250.*
- Tomuleț 1998:** V. Tomuleț, *Burghezia evreiască din Basarabia sub raportul îndeletnicitor (în baza datelor statistice inedite din 1858). In: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumane”* (Chișinău 1998), 73-80.
- Tomuleț 2001:** V. Tomuleț, *Influența activității comerciale a negustorilor evrei asupra evoluției stărilor mijlocii din Basarabia (anii 1812-1868). In: Symposia Professorum. Seria „Istorie”. Materialele Sesiunii științifice din 4-5 mai 2001* (Chișinău 2001), 47-53.
- Tomuleț 2002:** V. Tomuleț, *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burgheziei comerciale (1812-1868)* (Chișinău 2002).

The role of the commercial bourgeoisie in the expansion of trade relations between the Russian Empire and the Principality of Moldova during the Russian-Turkish war of 1806-1812

Abstract

The important role in the development and expansion of trade relations between the Principality of Moldova and the Russian Empire belonged to foreign merchants. These traders were the connecting link between the economies of the Russian Empire and the Principality of Moldova. They held key positions in international and domestic trade that was confirmed by D. Cantemir, who wrote that “foreign traders – Turkish, Jewish, Armenian, Greek ones ... seized the entire trade of Moldova, and buy at very low prices flocks of sheep and cattle and sell them in Constantinople and other cities at double or triple price ...” (Cantemir 1986, 151). But the main cause of the dominance of foreign merchants in the trade was the privileges and protection of the tsarist government. All this contributed to the consolidation of the Greek, Armenian, Jewish, Russian, Ukrainian, Bulgarian, and other foreign merchants in the Romanian principalities.

Роль торговой буржуазии в расширении торговых связей между Российской империей и Молдавским княжеством во время русско-турецкой войны 1806-1812 гг.

Резюме

В развитии и расширении торговых связей между Молдавским княжеством и Российской империей важная роль принадлежала иностранным купцам. Эти торговцы были связующим звеном между экономиками Российской империи и Молдавского княжества. В их руках была вся международная и внутренняя торговля, что подтверждает Д. Кантемир, писавший, что иностранные торговцы захватили всю торговлю Молдовы, покупают по очень низким ценам стада овец и крупного рогатого скота и продают их в Константинополе и других городах по двойной или тройной цене. Но главной причиной доминирования иностранных купцов в торговле Молдовы были привилегии и покровительство со стороны царских властей. Все это способствовало упрочению положения греческих, армянских, еврейских, русских, украинских, болгарских и прочих иностранных купцов в румынских княжествах.

14.02.2012

Irina Cereș, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova